

Вході подальших досліджень буде обґрунтовано зміни у підходах до вивчення соціально-економічної системи регіону та створення рівних умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України.

Література

1. Спицнадель В.Н. Основы системного анализа: учеб. пособ. / В.Н. Спицнадель.– СПб.: «Издательский дом «Бизнес-пресса», 2000. – 326 с.
2. Перегудов Ф.И. Введение в системный анализ : учеб. пособ. / Ф.И. Перегудов, Ф.П. Тарасенко.– М.: Высшая школа, 1989. – 367 с.
3. Мухин В.И. Исследование систем управления : учеб. / В.И. Мухин.– М.: Экзамен, 2002. – 384 с.
4. Фатхутдинов Р.А. Стратегический маркетинг : учеб. / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. – 640 с.
5. Теория систем и системный анализ в управлении организациями. Справочник : учеб. пособ. / под ред. В.Н. Волковой и А.А. Емельянова. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 848 с.
6. Месаревич М. Теория иерархических многоуровневых систем / М. Месаревич, Д. Мако, И. Такахага ; пер. с англ. И. Ф. Шахнова. – М.: Издательство «Мир», 1973. – 344 с.
7. Про стимулювання розвитку регіонів / Відомості Верховної Ради України.- № 51.- ст.548. – К., 2005. – (Закон України).
8. Зінь Е.А. Регіональна економіка : підруч. / Е.А. Зінь. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 528 с.
9. Богашко О.Л. Теоретичне обґрунтування економічної сутності регіону. Формування ринкових відносин в Україні : збір. наук. праць [“Інвестиції ХХІ ст.: соціальні орієнтири”] / наук. ред. І.К. Бондар. – К., 2003. – 279 с.
10. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка : підруч. / [С. І. Дорогунцов, Т.А. Заяць, Ю. І. Пітюренко та ін.]. – К.: КНЕУ, 2005. – 988 с.
11. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – К.: «Головна редакція української радянської енциклопедії», 1977. – 775 с.
12. Регіональні трансформаційні соціально-економічні системи в умовах платіжної кризи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 18.00.04 / І.Б. Жилияєв. – Харків, 2007. – 25 с.
13. Піддубна Л.І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління : монографія / Л.І. Піддубна.– Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 368 с.
14. Регіональна економіка : [підручник / під. ред. В. І. Відяпіна, М. В. Степанова]. – М.: ІНФРА-М, 2002. – 686 с.
15. Закон України : Про місцеве самоврядування в Україні / Відомості Верховної Ради України.- № 24, ст.170 із змінами. – К., 1997.

Рецензент докт. екон. наук, професор В.І. Перебийнос

332:1

*Плотницька С.І., к.е.н., доцент,
Харківська національна академія міського господарства,
м. Харків*

ЖИТЛОВА СИСТЕМА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Процес регіоналізації економіки відображає загальносвітові тенденції, але в кожній країні він набуває специфічних особливостей. Однією з головних складових регіонального розвитку є соціальна інфраструктура, яка безпосередньо впливає на сферу життєдіяльності людей та на внутрішньогосподарські функції розвитку. У складі регіональної соціальної інфраструктури одне з провідних місць належить житловій системі, адже потреба в житлі є однією з первинних потреб індивіда і суспільства. Причому відновлення житла стимулює розвиток інших інфраструктурних елементів, сприяє формуванню відповідного рівня якості життя територіальної громади. Тому саме на регіональному рівні виникає необхідність регулювання розвитку соціальної інфраструктури та її основних елементів.

Дослідження економічної сутності соціальної інфраструктури, її особливостей і елементів описані в літературі такими вченими-економістами, як Важенин С.Г., Жамін В.А., Кочерга О.І., Тощенко Ж.Т., Хомелянський Б.Н., Чернявський І.Ф. Ці та ін. автори свого часу детально проаналізували інфраструктуру як економічну категорію та її співвідношення з такими категоріями і поняттями, як невиробнича сфера, сфера обслуговування, продуктивні сили, матеріально-технічна база, соціальна структура, суспільне середовище, тощо, розглянули її внутрішню структуру, класифікацію за рівнями організації суспільства і т.д. [1, 2]. Але в реаліях сьогодення об'єктом

активних досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних вчених є теоретико-методологічні і практичні питання саме інвестиційно-інноваційного розвитку економіки взагалі та елементів соціальної інфраструктури зокрема. Так, Гесць В.М. підкреслює, що економічне зростання держави в сучасному світі можливе лише за умови її інноваційного розвитку [3, с. 39]. За думкою Данилюка Т.Т., інноваційна діяльність є невід'ємною частиною ефективного розвитку всіх галузей економіки, включаючи і галузі соціальної сфери [4, с. 30].

Однак, не дивлячись на значну кількість проведених досліджень з даного напрямку, теоретико-методологічні основи інвестиційно-інноваційного розвитку житлової системи як одного з основних елементів соціальної інфраструктури регіону ще не вивчені в повній мірі. Таким чином, актуальність, теоретична і практична значущість, а також недостатня розробленість проблеми, її багатоаспектність і дискусійність обумовили вибір теми даної роботи, визначили її мету та завдання.

Мета статті полягає у дослідженні теоретико-методологічних і практичних питань розвитку житлової системи як складового елементу регіональної соціальної інфраструктури і обґрунтування доцільності формування інвестиційно-інноваційного напрямку розвитку житлової системи регіону

Житлову систему регіону, як складову частину регіональної соціальної інфраструктури, можна визначити як сукупність взаємозв'язаних підсистем і елементів, які функціонують у певному регіональному вимірі і забезпечують розширене відтворення соціально значимої потреби в житлі за рахунок інвестицій в житловий фонд і диверсифікацію житлових послуг. Сутність житлової системи регіону характеризують її функції, які реалізують економічні суб'єкти з різною ефективністю, що й визначає асиметрію розвитку даного елементу соціальної інфраструктури.

Роль житлової системи на протязі історичного розвитку України суттєво змінювалася і змінюється. Для радянської житлової системи іманентні такі риси, як абсолютний дефіцит, бюрократизація, відсутність адекватної системи обслуговування житлових будівель. З 30-х років ХХ ст. вона виступала як невід'ємна частина будівництва виробничих об'єктів, виконуючи при цьому роль залучення і закріплення трудових ресурсів до них.

Під виробничий об'єкт формувалися і інші елементи соціальної інфраструктури, що не сприяло мобільності трудових ресурсів. З 70-х років ХХ ст. житлова система виконувала ще одну функцію – політичну, яка полягала у відсутності права вибору місця проживання, обмеження обміну і прямому закріпленні на основі реєстрації.

Прагнення зберегти радянську житлову систему в її існуючому вигляді призвело до її руйнації, росту соціальних витрат при переході до ринкових умов господарювання. Для сучасної житлової системи України характерна зміна основної функції житлової системи – покращення житлових умов – на функцію збереження вільного капіталу і фінансових спекуляцій. В зв'язку з цим і зростає необхідність значних бюджетних інвестицій у розвиток житлової системи та інших елементів регіональної соціальної інфраструктури.

Протягом останніх 15 років приріст житлового фонду Харківської області склав близько 2,9 млн. м² загальної площі, або 4,8 %. Більш високими темпами зростає міський житловий фонд області – 16,2 %, ніж сільський – 5,7 %. Питома вага міського житлового фонду у його загальній кількості за цей же період зросла на 1,5 % [5, с. 57-59].

В середньому на одного жителя Харківської області на початок 2010 р. припадало 22,3 м² загальної площі житла, що майже в 3 рази нижче аналогічного показника розвинутих країн, де він має варіацію від 40 до 60 м². Причому в США він складає 65 м², в Норвегії – понад 70 м² [6, с. 64]. В Україні протягом останніх 19 років приріст даного показника склав 2,1 м² загальної площі житла [9], але його зростання обумовлено переважно не введенням в дію нового житла, а природним скороченням чисельності населення. Але ці дані не в повній мірі характеризують стан житлового забезпечення населення, так як в статистичні дані включають сучасні комфортабельні будинки з усіма зручностями та хатки, які побудовані ще у довоєнний період, а також не зняті з обліку безлюдні будинки, які майже всі вже не придатні для проживання.

Причому слід відмітити, що показник забезпеченості житлом в Україні на сьогодні в середньому на одного жителя у сільській місцевості становить близько 20 м², що перевищує аналогічний показник в містах, але значно нижчий, ніж у економічно розвинутих країнах. Це єдиний показник регіональної соціальної інфраструктури, за яким сільська місцевість знаходиться в більш вигідному положенні. Але сьогодні вимагає уваги не лише до кількісних, а насамперед до якісних показників забезпечення населення житлово-побутовими умовами. Житловий фонд сільської місцевості повинен відповідати потребам працівників аграрного сектора з урахуванням соціально-типологічного стандарту житлового середовища. Специфіка ж формування сільського житла виражається в тому, що воно повинно включати в себе суспільні та внутрісімейні форми забезпечення

життєдіяльності людини в сільській місцевості. Розміри сільського житла, окрім санітарних умов проживання, повинні задовольняти додаткові потреби сім'ї: побутові приміщення для готування їжі для худоби, зберігання господарського інвентарю, засобів малої механізації та пересування, зберігання заготовлених кормів для худоби та сільськогосподарської продукції [6, с. 64-65]. Хоча рівень забезпеченості житлом жителів сільської місцевості трохи вищий, ніж у міських поселеннях, житлова проблема залишається досить гострою. Насамперед, в силу низького рівня благоустрою житла та значної питомої ваги аварійного і ветхого житла. Благоустрій житлового фонду (оснащення його водопроводом, каналізацією, гарячим водопостачанням, центральним опаленням, газом, ванною) визначають санітарно-гігієнічні умови, комфорт, якість та естетичні параметри житла. Благоустрій сільських населених пунктів, не відповідає не лише міжнародним стандартам, але й сучасним вітчизняним вимогам. Так, наприклад, в Харківській області менше 20 % поселень у сільській місцевості мають каналізацію, а 3,2% сільських поселень від загальної кількості взагалі не мають ніяких видів благоустрою [5, с. 64-70]. Для порівняння: в Швеції 98-99 % всіх домогосподарств мають водопровід, центральне опалення та туалет, 96 % - душ або ванну [7, с. 92].

Низькі темпи росту житла з усіма зручностями для жителів села протягом десятиліть, а особливо за останні роки, стало однією з головних причин погіршення якості умов життя сільського населення і, як наслідок, міграції працездатного населення, особливо молоді. Внаслідок цього погіршилася статевовікова структура сільського населення, посилюється інтенсивність процесів його депопуляції.

Аналіз функціонування житлової системи регіону відображає невідповідність якості житлових умов як сучасним потребам громадян у житлі, так і досягнутому інвестиційному потенціалу регіону. Низька якість житлових умов Харківської області характеризується наступними показниками:

1) ветхістю і аварійністю житлового фонду (60 % будівель з фізичним зносом 30-70 %) [5, с. 61-62];

2) неможливістю придбання житла для більшої частини населення регіону в результаті його високої вартості в порівнянні з середнім рівнем доходів населення, низьким індексом доступності житла. Наявний доход на одну особу Харківської області за рік складає 14,066 тис. грн., а вартість 1 м² нового житла у 2009 р. коливалась від 4 тис. грн. до майже 9 тис. грн. [9].

Житло розрізняється за якістю згідно стратифікації суспільства за рівнем доходів: якщо за радянських часів було два види житла – міське і сільське, з яких тільки перше відповідало сучасним стандартам комфортності, то з 90-х рр. минулого століття з'явився ще й третій – елітне житло.

Доцільним видається розвиток сегменту будівництва житлових будинків економ класу (соціально-приватного). Для розвитку даного сегменту необхідна державна підтримка, роль якої в сучасних умовах полягає у формуванні партнерських відносин з іншими економічними суб'єктами.

3) середньою забезпеченістю житлом на одного жителя;

4) низькою активністю використання інноваційних технологій, які відповідають новому технологічному устрою, основним джерелом фінансування яких стають приватні інвестиції і вкладення сімей із залученням банківського кредитування.

Існуюче інституційне поле для інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів стимулює їх до розробки і використання не інноваційних, а рутинизованих технологій. Інноваційна активність економічних суб'єктів характеризує результат реалізації інноваційного потенціалу регіону. За період 2000-2008 рр. питома вага підприємств, що займалися інноваціями, в цілому по Україні зменшилася на 5 %, в Харківській області – на 6,9% (з 20 % у 2000 р. до 13,1 в 2008 р.). Питома вага підприємств, які впроваджували інновації за аналізований період також зменшилася і в 2008 р. склала відповідно 10,8% і 11,5 %. [8, 9]. Динаміка питомої ваги реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової також має негативну тенденцію як по Україні, так і по Харківському регіону (табл. 1) [8, 9].

Таблиця 1
Динаміка питомої ваги реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової за 2001 – 2008 рр.

Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	Роки							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Україна	6,8	7,0	5,6	5,8	6,5	6,7	6,7	5,9
Харківська область	17,8	10,6	5,3	9,7	9,8	8,3	6,2	7,4

На основі проведеного аналізу необхідно відмітити, що зберігається тенденція індустріального розвитку і слабке проникнення в економіку України загалом і Харківської області зокрема елементів

постіндустріального суспільства. В зв'язку з цим, виникає необхідність наукового обґрунтування для формування інвестиційно-інноваційного напрямку розвитку сучасної житлової системи регіону як невід'ємного елемента регіональної соціальної інфраструктури.

З огляду на проведені дослідження, видається доцільним обґрунтування комплексного підходу до інвестиційно-інноваційного розвитку житлової системи, який можна узагальнити у вигляді концепції для кожного конкретного регіону на основі розвитку всіх інших елементів регіональної соціальної інфраструктури. Концепція інвестиційно-інноваційного розвитку житлової системи регіону видається як комплексне узагальнення теоретичних і методологічних положень, закономірностей функціонування житлової системи в соціальній інфраструктурі регіону. В той же час, вона повинна передбачати дотримання принципу послідовності і безперервності реалізації стратегічних і тактичних цілей та їх корегування згідно з якісними змінами, які проходять в регіоні. Виходячи з вищевикладеного, видається доцільним навести узагальнену схему розробки концепції інвестиційно-інноваційного розвитку житлової системи регіону як складового елемента регіональної соціальної інфраструктури.

По-перше, визначення мети концепції, в якості якої виступає досягнення відповідності інноваційного потенціалу житлової системи і інвестиційної активності економічних суб'єктів регіону, а також забезпечення інноваційного розвитку житлової системи і перехід до якісно нового рівня життя громадян регіону (як довгострокова перспектива).

По-друге, задачі концепції – виявлення місця і ролі житлової системи регіону в нових умовах господарювання, проведення і реалізація регіональної політики, яка буде регулювати інвестиційні потоки в інноваційний розвиток житлової системи та інших елементів соціальної інфраструктури, а також збалансування принципів соціальної справедливості, екологічної безпеки, економічної ефективності з ринковими принципами.

По-третє, які ж функції повинна виконувати дана концепція. Перш за все, це забезпечення якості життя громадян на основі комплексного інвестування житлової системи і формування інвестиційного іміджу регіону на основі вирішення проблем інноваційного розвитку житлової системи.

І, наостанок, принципи, на яких повинна будуватися концепція. До них можна віднести: стратегічне управління, співвідношення ринкової координації і державного регулювання розвитку житлової системи регіону; адекватність форм, методів, засобів розвитку житлової системи регіону поставленим цілям.

З урахуванням світового досвіду, пріоритетними напрямками і цільовими орієнтирами підвищення ефективності житлової системи регіону можуть виступати:

- 1) формування інвестиційного ринка і його ядра – ринка інновацій і високих технологій, які використовуються для розвитку житлової системи;
- 2) інвестування реконструкції житлового фонду як технологічної новації відновлення основного капіталу;
- 3) інституціоналізація лізингових операцій як формування нового інвестиційного інструменту, який необхідний для активізації мобільності трудових ресурсів.

Таким чином, можна зробити висновок, що дослідження теоретико-методологічних і практичних питань розвитку житлової системи як складового елемента регіональної соціальної інфраструктури виявило збереження тенденцій індустріального розвитку і слабке проникнення в економіку України загалом і Харківської області зокрема елементів постіндустріального суспільства. В зв'язку з цим, для формування інвестиційно-інноваційного напрямку розвитку сучасної житлової системи регіону як невід'ємного елемента регіональної соціальної інфраструктури розроблена концепція інвестиційно-інноваційного розвитку житлової системи регіону, яка направлена на досягнення відповідності інноваційного потенціалу житлової системи і інвестиційної активності економічних суб'єктів регіону. Для її ефективного втілення необхідно проведення регіональної політики, яка регулює інвестиційні потоки в інноваційний розвиток житлової системи та інших елементів регіональної соціальної інфраструктури, а також збалансування соціальних принципів розвитку житлової системи регіону з ринковими принципами. Перспективи подальших розвідок з визначеного напрямку полягають у створенні організаційно-економічного забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку житлової системи регіону.

Література

1. Важенин С.Г. Социальная инфраструктура народнохозяйственного комплекса: (Политэкономический аспект регионального развития) / С.Г. Важенин. – М.: Наука, 1984. – 172 с.

2. Тощенко Ж.Т. Социальная инфраструктура: сущность и пути развития / Ж.Т. Тощенко. – М.: Мысль, 1980. – 206 с.
3. Геєць В.М. Інноваційний шлях розвитку та економічне зростання / В.М. Геєць // Інноваційна Україна: Науковий збірник. – 2005. – Вип. 7. – К: НТУ «КПІ». – С. 38–42.
4. Данилюк Т.Т. Інноваційні аспекти розвитку інноваційної діяльності / Т.Т. Данилюк // Економіст. - №1(16).–2008. – С. 29-33.
5. Соціально-економічна характеристика сільських населених пунктів Харківської області / Підсумки одноразового обстеження / Стат. збірник./Мінстат. України. Харківське обласне управління статистики. – Х., 2001. – 122 с.
6. Орлатий М.К. Проблеми житлового будівництва на селі / М.К. Орлатий, О.Г. Булавка, В.А. Сташук, Д.О. Мотруніч // Вісник аграрної науки. – 2000. - № 2. – С. 63-66.
7. Эклунг К. Эффективная экономика: Шведская модель / К. Эклунг. – М.: Экономика, 1991. – С. 92.
8. Інноваційна активність промислових підприємств України // Веб-сайт Державного агентства України з інвестицій та інновацій: - Режим доступу: <http://www.in.gov.ua>.
9. Веб-сайт Держкомстату України: www.ukrstat.gov.ua.

Рецензент докт. екон. наук, професор І.М. Писаревський

336.645.1

*Іванишкіна Ю.А., аспірант,
Національна академія природоохоронного
и курортного строительства, г. Симферополь*

ИНВЕСТИЦИОННО-СТРОИТЕЛЬНЫЙ КОМПЛЕКС РЕГИОНА: ФАКТОРЫ ЕГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ

С переходом на рыночные отношения экономика Украины претерпела серьезные изменения. Значительно сократился валовой внутренний продукт, сократились объемы производства, крайне разбалансирована финансовая система. Общие объемы капитальных вложений в основной капитал значительно снизились. Сложившаяся в инвестиционно-строительной сфере критическая ситуация резко осложняет экономическое и социальное развитие, ухудшает возможности выхода страны из кризиса. Исследование факторов и экономических условий, взаимодействующих на каждом этапе развития и становления рыночных отношений в Украине, является основой управления отраслями, требующими значительных и долгосрочных инвестиционных вложений.

Значительный вклад в решение общетеоретических проблем развития инвестиционно-строительного комплекса в условиях рыночных отношений внесли как зарубежные, так и отечественные ученые. Каверзина Л.А. в своем исследовании опирается на методологические основы оптимизации функционирования регионального инвестиционно-строительного комплекса, разделяя основные факторы, влияющие на деятельность инвестиционно-строительного комплекса на факторы внешней и внутренней сред [3]. Каменицкий М.И. анализирует систему мотивов инвестирования в основной капитал и показывает, что эти «мотивы в современных условиях экономической действительности смещены в сторону сиюминутного текущего спроса, обеспечивающего скорое получение прибыли» [4, с. 107-116]. Романова А.И. рассматривает проблему устойчивого экономического развития инвестиционно-строительного комплекса, исследуя устойчивость инвестиционно-строительного комплекса на действие возмущающих факторов внутренней и внешней сред [5, с. 70-72; 6, с. 105-107]. Швецов В.А. рассматривает организационно-технологические условия и факторы управления региональным комплексом инвестиционно-зависимых отраслей во взаимосвязи с самостоятельными субъектами хозяйствования этих отраслей [7, с. 98-101]. Однако, степень разработанности исследуемой проблемы не одинакова по отношению к ее отдельным аспектам. Недостаточные изучение и систематизация факторов и экономических условий функционирования инвестиционно-строительного комплекса неизбежно приводит к слабому использованию возможностей его сбалансированного развития.

Целью статьи является выявление и анализ факторов устойчивого функционирования инвестиционно-строительного комплекса региона.